

ODPOWIEDZIALNOŚĆ NIELETNICH ZA POPEŁNIONE PRZESTĘPSTWO

KARY I ŚRODKI KARNE
OBOWIĄZUJĄCE W POLSKIM PRAWIE
INFORMATOR

Nieletni czyli kto?

Kary i środki karne wobec nieletniego

Małoletni w prawie cywilnym

Osoby młodociane w prawie pracy

Edukacja prawna realizowana jest na zlecenie Urzędu Miejskiego
w Dąbrowie Górniczej ze środków pochodzących z dotacji celowej
przekazanej z budżetu państwa zgodnie z przepisami ustawy
z dnia 5 sierpnia 2015 r.

Drodzy czytelnicy!

Odpowiedzialność karna nieletnich, a ściślej odpowiedzialność za popełnienie czynu zabronionego pod groźbą kary, została w polskim prawie uregulowana dwutorowo, przez kodeks karny i ustawę o postępowaniu w sprawach nieletnich. Wspomniana ustawa ma na celu przeciwdziałanie wszelkim przejawom demoralizacji i przestępczości nieletnich.

Z poważaniem,

Redakcja Kwartalnego Biuletynu Edukacji Prawnej

KIM JEST OSOBA NIELETNIA?

Biorąc pod uwagę wspomniane regulacje prawne należy rozróżnić następujące sytuacje:

- nieletni dopuszcza się czynu zabronionego przed ukończeniem 13 roku życia - sąd traktuje popełnienie takiego czynu wyłącznie jako przejaw demoralizacji i może zastosować środki przewidziane w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich;

Ustawodawca nie definiując pojęcia demoralizacji, wylicza jednak świadczące o niej okoliczności: każdy kto stwierdził istnienie okoliczności świadczących o demoralizacji nieletniego, w szczególności naruszenie zasad współżycia społecznego, popełnienie czynu zabronionego, systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego lub kształcenia zawodowego, używanie alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, uprawianie nierządu, włóczęgostwo, udział w grupach przestępczych, ma społeczny obowiązek zawiadomienia o tym rodziców lub opiekunów nieletniego, szkoły, sądu rodzinnego, policji lub innego tożsamego organu. Wymienione zachowania, jeżeli miałyby świadczyć o demoralizacji nieletniego, winna cechować trwałość i powtarzalność. Zdaniem kryminologów, nawet popełnienie przez nieletniego czynu karalnego nie musi świadczyć o jego demoralizacji. Ustalenie takie jest dopuszczalne dopiero po wyjaśnieniu, o jaki czyn chodzi oraz w jakich okolicznościach został popełniony.

- nieletni dopuszcza się czynu zabronionego między 13 a 17 rokiem życia - co do zasady sąd stosuje środki przewidziane w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich; jeżeli jednak nieletni ukończył lat 15 i dopuścił się czynu zabronionego:
 - zamach na życie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej;
 - zabójstwo i morderstwo;
 - umyślne ciężkie uszkodzenie ciała;
 - umyślne spowodzenie katastrofy godzącej w bezpieczeństwo powszechne;
 - przejęcie kontroli nad statkiem wodnym lub powietrznym przez sprawcę stosującego; podstęp, gwałt na osobie lub groźbę bezpośredniego użycia takiego gwałtu;
 - umyślne spowodzenie katastrofy w komunikacji;
 - zgwałcenie ze szczególnym okrucieństwem lub wspólnie z inną osobą;
 - wzięcie lub przetrzymanie zakładnika;
 - rozboje;

może odpowiadać na zasadach określonych w kodeksie karnym, o ile sąd uzna, że okoliczności sprawy, stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a w szczególności wcześniej stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne;

- sprawca dopuszcza się czynu zabronionego **między 17 a 18 rokiem życia** - co do zasady sąd stosuje przepisy kodeksu karnego - sprawca nie jest już nieletni, ponieważ skończył lat 17. Wyjątkowo jednak sąd stosuje zamiast kary środki wychowawcze,

lecnicze albo poprawcze przewidziane dla nieletnich, jeżeli popełniony czyn jest **występkiem**, a okoliczności sprawy, stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają.

Przestępstwo jest zbrodnią albo występkiem. Zbrodnią jest czyn zabroniony, zagrożony karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3 albo karą surowszą. Występkiem jest czyn zabroniony zagrożony grzywną powyżej 30 stawek dziennych, karą ograniczenia wolności albo karą pozbawienia wolności przekraczającą miesiąc.

Zgodnie z zapisami zawartymi w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich, w sprawie nieletniego należy kierować się przede wszystkim jego dobrem:

- dążyć do osiągnięcia korzystnych zmian w jego osobowości i zachowaniu się;
- zmierzać w miarę potrzeby do prawidłowego spełniania przez rodziców lub opiekunów ich obowiązków wobec nieletniego uwzględniając przy tym interes społeczny.

W postępowaniu z nieletnimi bierze się pod uwagę osobowość nieletniego, a w szczególności:

- wiek;
- stan zdrowia;
- stopień rozwoju psychicznego i fizycznego;
- cechy charakteru;
- zachowanie się oraz przyczyny i stopień demoralizacji;
- charakter środowiska;
- warunki wychowania nieletniego.

KARY I ŚRODKI KARNE WOBEC NIELETNIEGO

Wobec nieletniego sąd rodzinny może podjąć szereg działań:

- **Udzielić** **upomnienia:**
upomnienie jest najmniej drastycznym środkiem. Odnosi ono skutek, jeżeli nieletniego cechuje pewna wrażliwość, a stopień demoralizacji jest nieznaczny. Upomnienie można stosować również wobec nieletniego, który nieumyślnie popełnił czyn karalny, a jego dotychczasowy tryb życia nie budzi zastrzeżeń.
- **Zobowiązać do określonego postępowania**, a zwłaszcza do naprawienia wyrządzonej szkody, do wykonania określonych prac lub świadczeń na rzecz pokrzywdzonego lub społeczności lokalnej, do przeproszenia pokrzywdzonego, do podjęcia nauki lub pracy, do uczestniczenia w odpowiednich zajęciach o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, do powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach albo do zaniechania używania alkoholu lub innego środka w celu wprowadzania się w stan odurzenia.
- **Ustanowić nadzór odpowiedzialny rodziców lub opiekunów:**
nadzór odpowiedzialny jest stosowany wówczas, gdy sąd uzna, że prezentowane

przez rodziców (opiekunów) postawy wychowawcze, chęć współpracy z sądem i pragnienie ratowania dziecka, którego prawidłowy dotychczas rozwój został zakłócony, pozwalają na rezygnację z bezpośredniej, systematycznej ingerencji sądu.

- **Ustanowić nadzór organizacji** młodzieżowej lub innej organizacji społecznej, zakładu pracy albo osoby godnej zaufania - udzielających poręczenia za nieletniego.
- **Zastosować nadzór kuratora:** jest to środek najczęściej i najchętniej orzekanym przez sądy rodzinne. Pozwala on na pozostawienie nieletniego w środowisku rodzinnym, a jednocześnie na ingerencję osoby obcej, wspomagającej pracę wychowawczą rodziców.
- **Skierować do ośrodka kuratorskiego**, a także do organizacji lub instytucji zajmujących się pracą z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, po uprzednim porozumieniu się z tą organizacją lub instytucją: kuratorski ośrodek pracy z młodzieżą pełni rolę polegającą na wdrażaniu podopiecznych do przestrzegania zasad współżycia społecznego, kształtowania właściwego stosunku do nauki i pracy oraz rozwijania uzdolnień.
- **Orzec zakaz prowadzenia pojazdów.**
- Orzec przepadek rzeczy uzyskanych w związku z popełnieniem czynu karalnego.
- Orzec umieszczenie w rodzinie zastępczej, w młodzieżowym ośrodku wychowawczym albo w młodzieżowym ośrodku socjoterapii.

Rodzina zastępcza jest instytucją prawną. Jest formą zastępczego środowiska rodzinnego i powstaje na mocy orzeczenia sądu, lecz stanowi nie stałą a czasowa formę opieki nad dzieckiem. Utworzenie rodziny zastępczej nie powoduje powstania więzi rodzinno-prawnej pomiędzy rodzicami zastępczymi a dzieckiem, jak to się dzieje w adopcji. Dziecko przyjęte do takiej rodziny nie uzyskuje statusu dziecka rodziców zastępczych, pomiędzy nim a rodzicami zastępczymi nie powstają obowiązki alimentacyjne, nie dochodzi do dziedziczenia na mocy ustawy, nie zmienia się jego stan cywilny i nazwisko. Rodzice zastępczy nie przyjmują pełnej władzy nad przyjętymi do siebie dziećmi.

Młodzieżowe ośrodki wychowawcze przeznaczone są wyłącznie dla tych młodych ludzi, wobec których Sądy Rodzinne i Nieletnich zastosowały (w trybie Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich) ten środek wychowawczy. Kierowane są tam jednostki niedostosowane społecznie wymagające stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania i resocjalizacji (placówki resocjalizacyjno-wychowawcze). Dzieci i młodzież z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim umieszczane są w placówkach resocjalizacyjno-rewalidacyjnych.

Młodzieżowe ośrodki socjoterapii są prowadzone dla dzieci i młodzieży, które z powodu zaburzeń rozwojowych, trudności w uczeniu się i zaburzeń w funkcjonowaniu społecznym mogą być zagrożone niedostosowaniem społecznym lub uzależnieniem i wymagają stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania oraz specjalistycznej pomocy psychoedukacyjnej. Do ośrodków tych trafia młodzież:

- na wniosek rodziców w oparciu o kontrakt zawarty pomiędzy wychowankiem, a ośrodkiem normującym zasady jego funkcjonowania w placówce;
- z postanowienia sądu.

Od stycznia 2012 roku podstawą do umieszczenia nieletniego w MOS nie będzie już decyzja sądu rodzinnego. Nowe przepisy w tym zakresie

wprowadza art. 205 ustawy z 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Zmienia on treść art. 6 pkt 9 ustawy z 26 października 1982 roku o postępowaniu w sprawach nieletnich, wskazującego zamknięty katalog środków wychowawczych, które może wobec nieletniego zastosować sąd. Począwszy od 1 stycznia 2012 roku nie będzie wśród nich możliwości skierowania ucznia do MOS. Oznacza to, że nieletni będzie mógł od przyszłego roku trafić do ośrodka tylko w trybie pozasądowym, czyli na wniosek rodzica poparty orzeczeniem poradni psychologiczno-pedagogicznej o potrzebie kształcenia specjalnego. Obecnie z danych Ośrodka Rozwoju Edukacji, który prowadzi ogólnopolski elektroniczny system kierowania do MOS wynika, że ok. 32 proc wychowanków tych placówek przebywa tam na wniosek rodzica.

- Do zadań młodzieżowych ośrodków wychowawczych oraz młodzieżowych ośrodków socjoterapii należy:
 - organizowanie zajęć dydaktycznych, profilaktyczno-wychowawczych, terapeutycznych i resocjalizacyjnych umożliwiających nabywanie umiejętności życiowych ułatwiających prawidłowe funkcjonowanie w środowisku rodzinnym i społecznym;
 - pomoc w planowaniu kariery edukacyjnej i zawodowej, z uwzględnieniem możliwości i zainteresowań wychowanków;
 - udzielanie pomocy rodzicom (prawnym opiekunom) w zakresie doskonalenia umiejętności niezbędnych we wspieraniu rozwoju dzieci i młodzieży, w szczególności w zakresie rozwijania potencjalnych możliwości oraz unikania zachowań ryzykownych.

Młodzieżowy ośrodek wychowawczy i młodzieżowy ośrodek socjoterapii umożliwiają udział w:

- indywidualnych lub grupowych zajęciach specjalistycznych w zakresie terapii pedagogicznej, zajęciach psychoedukacyjnych, rewalidacyjnych, socjoterapeutycznych, profilaktyki społecznej i resocjalizacji;
- zajęciach sportowych, turystycznych, rekreacyjnych oraz kulturalno-oświatowych - zajęcia te są prowadzone w wymiarze co najmniej 4 godzin tygodniowo.

W skład młodzieżowego ośrodka wychowawczego i młodzieżowego ośrodka socjoterapii wchodzi co najmniej jedna z następujących szkół:

- szkoła podstawowa specjalna;
- gimnazjum specjalne;
- szkoła ponadgimnazjalna specjalna.

W uzasadnionych przypadkach może funkcjonować młodzieżowy ośrodek socjoterapii, w skład którego nie wchodzi szkoła. Kształcenie dzieci i młodzieży niedostosowanych społecznie w szkołach specjalnych w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii jest prowadzone nie dłużej niż do ukończenia przez ucznia:

- 18 roku życia - w przypadku szkoły podstawowej;
- 21 roku życia - w przypadku gimnazjum;
- 24 roku życia - w przypadku szkoły ponadgimnazjalnej.
- **Orzec umieszczenie w zakładzie poprawczym** - ale w zasadzie tylko wtedy, gdy nieletni dopuścił się czynu karalnego, jeżeli dodatkowo przemawiają za tym wysoki stopień demoralizacji nieletniego, okoliczności i charakter czynu, zwłaszcza gdy inne środki okazały się nieskuteczne lub nie rokują resocjalizacji nieletniego. Umieszczenie w zakładzie poprawczym jest jedynym środkiem poprawczym przewidzianym w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich. Do zakładu poprawczego kierowani są nieletni w wieku 13-17 lat. Mogą tam przebywać do 21 roku życia, jeśli po ukończeniu 17 lat nie zastosowano wobec nich środka karnego w postaci umieszczenia w zakładzie karnym.

Wykonanie takich środków, jak: zobowiązanie do określonego postępowania, nadzór odpowiedzialny rodziców, zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych, przepadek rzeczy, umieszczenie w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej, zakładzie społecznym służby zdrowia albo pomocy społecznej, ustaje z chwilą ukończenia przez nieletniego 18 lat. Wykonywanie pozostałych środków, tj. nadzór kuratora, organizacji, zakładu pracy lub osoby godnej zaufania, uczęszczanie do kuratorskiego ośrodka pracy z młodzieżą, pobyt w instytucji lub organizacji powołanej do przygotowania zawodowego, ustaje z chwilą ukończenia przez nieletniego 21 lat.

Sąd rodzinny może także zobowiązać rodziców lub opiekunów do poprawy warunków wychowawczych, bytowych lub zdrowotnych nieletniego, a także do ścisłej współpracy ze szkołą, poradnią, zakładem pracy, w którym nieletni jest zatrudniony, lekarzem lub zakładem leczniczym. Może także zobowiązać rodziców lub opiekunów do naprawienia w całości lub w części szkody wyrządzonej przez nieletniego. W wypadku gdy rodzice lub opiekun nieletniego uchylają się od wykonania obowiązków nałożonych na nich przez sąd rodzinny, sąd ten może wymierzyć im karę pieniężną w wysokości od 50 do 1500 złotych. Jeżeli nieletni jest upośledzony umysłowo, chory psychicznie, lub stwierdzono inne zakłócenie czynności psychicznych, bądź nałogowe używanie alkoholu albo innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, sąd rodziny może orzec umieszczenie nieletniego w szpitalu psychiatrycznym lub innym odpowiednim zakładzie leczniczym. Jeżeli zachodzi potrzeba zapewnienia nieletniemu jedynie opieki wychowawczej sąd może umieścić go w odpowiedniej placówce opiekuńczo - wychowawczej a w przypadku gdy nieletni jest upośledzony umysłowo w stopniu głębokim i wymaga jedynie opieki - w domu pomocy społecznej.

- Każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu czynu karalnego przez nieletniego, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym sąd rodzinny lub Policję.
- Instytucje państwowe i organizacje społeczne (a więc i szkoły), które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przez nieletniego czynu karalnego ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić

o tym sąd rodzinny lub Policję oraz przedsięwziąć czynności niecierpiące zwłoki, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów popełnienia czynu.

Przestępstwa ścigane z urzędu, to takie przestępstwa, które prokurator i policja mają zwalczać i ścigać niezależnie od woli, chęci lub inicjatywy osób trzecich. Do przestępstw tych zaliczono między innymi: udział w bójce lub pobiciu, rozbój, znęcanie się, kradzież, przywłaszczenie, oszustwo, podrabianie dokumentów, naruszenie nietykalności cielesnej funkcjonariusza, nie zawiadomienie o przestępstwie, wywieranie wpływu na świadka, biegłego lub tłumacza, doprowadzenie małoletniego poniżej lat 15 do obcowania płciowego lub poddania się innej czynności seksualnej i.in.

MAŁOLETNI W PRAWIE CYWILNYM

Osoby, które ukończyły 13 lat, ale nie ukończyły 18 lat i nie zawarły związku małżeńskiego (polskie prawo stanowi, że jeśli osoba zawarła związek małżeński przed ukończeniem 18. roku życia, jest uznawana za pełnoletnią), posiadają tzw. **ograniczoną zdolność do czynności prawnych**. Czynności prawne dokonywane przez taką osobę wymagają zgody przedstawicieli tej osoby (np. rodziców, opiekunów). Jej brak powoduje nieważność czynności z mocy prawa. Osoby posiadające ograniczoną zdolność do czynności prawnych mogą samodzielnie:

- zawierać umowy w drobnych, bieżących sprawach życia codziennego (np. zakupy w sklepie spożywczym);
- rozporządzać zarobkiem;
- dysponować przedmiotami oddanymi tej osobie do swobodnego użytku.

OSOBY MŁODOCIANE W PRAWIE PRACY

Art. 65 ust. 3 Konstytucji RP zakazuje stałego zatrudniania dzieci do lat 16. Osoby w przedziale 16–18 lat mogą pracować, podlegają jednak, jako młodociani, szczególnej ochronie na podstawie art. 190–206 Kodeksu pracy.

Do najważniejszych postanowień w tym zakresie należą:

- zakaz zatrudniania młodocianych, którzy nie ukończyli co najmniej gimnazjum;
- obowiązek zatrudniania młodocianych nieposiadających kwalifikacji tylko w celu przygotowania zawodowego;
- zasada, że praca wykonywana przez młodocianego nie może zagrażać jego zdrowiu;
- obowiązek kształcenia się pracownika do ukończenia 18. roku życia do 6 godzin dziennie, a pracowników w przedziale wiekowym 16-18 lat do 8 godzin dziennie;
- zakaz zatrudniania młodocianych w godzinach nadliczbowych oraz w porze nocnej.

NIEODPŁATNA POMOC PRAWNA I OBYWATELSKA

Potrzebujesz porady prawnej lub obywatelskiej ? Na terenie Dąbrowy Górniczej nieprzerwanie działają punkty Nieodpłatnej pomocy prawnej i Nieodpłatnego Poradnictwa Obywatelskiego. Aktualnie nie można wybrać się do tych punktów osobiście, ale działają one telefonicznie i mailowo. Potrzebujesz pilnie porady umów się na rozmowę za pośrednictwem Urzędu Miasta tel :

32/262 61 43

w godzinach pracy urzędu.

**DĄBROWA
GÓRNICZA**
dla aktywnych